www.kurdistannet.org

بۆنی خوێن

حەمەسەعید حەسەن

هەفتەی پێشوو دوو کتێبم بە دەست گەییشت. یەکەمیان شانۆنامەی (هارون ئەلرەشید)(١) لە چیرۆکنووسی ناسراو (محەمەد موکری)یەوە، دووەمیان (ناڵەی پێشمەرگەیەک بۆ مێژوو)(٢) لە (سابیر کۆکەیی)ەوە کە پێشتر ناویم نەژنەوتبوو.

مێژووی نووسراو بە شێوەیەکی گشتی ئەو مێژووەیە کە دەسەڵاتداران نووسیویانە، یان لە قازانجی وان نووسراوە. شانۆنامەکەی موکری و بیرەوەرییەکانی کۆکەییش هەر نووسینەوەی دیرۆکن، وەلێ لە ڕوانگەی بێدەسەڵاتانەوە. مەرج نییە ئەو مێژووەی کە قوربانی دەینووسێتەوە هەمیشە ڕاست بێ، وەلێ ئەو دیرۆکەی کە جەللاد تۆماری دەکا، هەمیشە ساختەیە.

ئەو دوو کتێبە ئەگەرچی یەکەمیان باسی ڕابردوویەکی دوور و دووەمیان باسی چەند ساڵێک بەر لە ئێستا دەکا، بەڵام هەردووکیان هەمان بۆنیان لێ دێ، بۆنی خوێن. لە شانۆنامەکەدا هارون ئەلرەشید بەرمەکییەکان قەلاچۆ دەکات و لە بیرەوەرییەکانی کۆکەییشدا سەددام حسێنی وەچەی ئەو خەلیفەیە، کورد ئەنفال دەکا.

لە ڕوانگەی موکرییەوە هەرچی دەستی لە دەسەڵات گیر ببێ، بەراوەژوو سوودی لێ دەبینێت و بۆ ئەوەی دەستی لە ملی ئەسکەملی دەسەڵات بەر نەبێت، سڵ لە گرتنەبەری هیچ ڕێییەکی پۆخڵ ناکاتەوە. ئەمەی موکری بە دەقێکی هونەری و بە زمانێکی پاراو پێی گوتووین، کۆکەیی ڕاستەخۆ لە ڕێی گێڕانەوەی ژیننامەی خۆیەوە گوتوویەتی.

برا دوور و خزم دوور و کەسم دوور
بە نابەڵەد تەمەن دەمبا بەرەو ژوور
بەڵام ڕوونە بەرەو سێدارە چوونە
خەنەی خوێنم لە پێ دەگرێ ئاڵای سوور.

ئەو شیعرە کە هونەرمەند حەمە جەزا دەیچڕێت، مەلا عەلی کە ١٩٧٩ بەعس لە سێدارەی دا، لە زینداندا نووسیویێتی. جەمالی عەلی باپیر لە تۆڵەی ئەوەدا کە خەبەری لە مەلا عەلی دابوو، کوێخا برایمی سابووراوای چاوساغی بەعسی بە سزای ڕەوای گەل گەیاند.(٣)

سابیر کۆکەیی لە ڕێی مەلا عەلییەوە بە کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان ئاشنا دەبێت و هەر دوای گرتنی ئەو، ئەمیش دەگیرێت. لە زینداندا، سەروەختی ئەشکەنجەدان، شەقێک لە ملی دەدەن، دەستبەجێ میز بە خۆیدا دەکات و لەوساوە، خۆی گوتەنی کە ٢٢ ساڵ بەسەر ئەو شەقەدا تێپەڕیوە، هێشتا میزی بە باشی بۆ ڕاگیر ناکرێ.(٤)

ئەو وەختەی سابیر زیندانی دەبێ، بەرهەم ئەحمەد ساڵحیش دەگیرێ، لێ زیندانییەکان بە بەعسی تێدەگەن و خۆیانی لێ دەپارێزن. پاش چەند ڕۆژێک، بەرهەم بێ ئەوەی پەنجەی لێ بدرێ، ئازاد دەکرێ و ڕژێم بە ناوی خوێندنەوە بۆ لەندەنی دەنێرێ.(٥)

کە ١٩٨٢/٧/١ سەلاحی موهەندیس لە شەڕی لەشکری ئیسلامیدا شەهید دەبێ، هاوڕێ جەباری فەرماندەی کەرت و شێخ محەمەدی ڕابەری سیاسی کە هەردووکیان خزمی سەلاح دەبن، لە مالوومەوە بە ڕاکردن دێن و دیلە ئیسلامییەکان کە لە نەخۆشخانەکەی بەرگەڵوودا دەبن، بە بەر چاوی سابیرەوە کە پاسەوانیان دەبێ، دەدەنە بەر دەسترێژ. (٦)

www.kurdistannet.org

دوای هەرەسی وتووێژی نێوان بەعس و ینک، ئێران بە چڕی و بە ئاشکرا هاتوچۆی سەرکردایەتی ینک دەکا، ئەو سەروەختە، چەند مانگێ پێش ئەنفال، مام جەلال لە بری کوردستان یان نەمان، بەردەوام دەڵێت: ئەم بەهارە، یان دەفرین، یان دەترین.(٧)

١٩٨٧ عارف و سەدیق لە گوندی کرژە ماڵێک بە سەر پۆلێک پێشمەرگەدا دەتەقێننەوە و هەڵدێن، حاکم قادر لەبری ئەوان، فەرمانی گوللەبارانکردنی دوو منداڵ: ڕەفیق و مارف، کە برای ئەو دوو تاوانبارە دەبن، ئیمزا دەکا!(٨)

١٩٨٧/١١/١١ هێزێکی گەورەی ینک کە قادری حاجی عەلی فەرماندەی دەبێ، بەسەر گوندی چەرمەگادا دەدات، دەست لە کەس ناپارێزێت و گەلێ کەسی بێ تاوان و تەنانەت ئەندامێکی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانیش: قالەی ئافتاو کە خەڵکی ئەو گوندە دەبێ، دەکوژێ.(٩)

کەم کەس هێندەی عەلی بچکۆل بۆ کورد ماندوو بووە، تەنانەت سەروەختی ئەنفالیش لە چەمی ڕێزان مایەوە، کەچی هەر کە ڕەخنەیەکی دۆستانەی لە ینک گرت، بە پەلەپرووزێ بۆ پاکستان هەڵنەهاتبا، نەوشیروان مستەفا دەیدا بە دادگای شۆڕش و بە سزای ڕەوای گەلی دەگەیاند!(١٠)

شەوکەتی حاجی موشیر کە سەروەختی ئازادکردن، تالانکردن و ژاربارانکردنی هەڵەبجە فەرماندەی هێزەکانی ینک بوو لەو شارە شەهیدکراوە، دەڵێ: (کە هەستمان کرد، بۆنێک دێت، لە بۆنی سیر دەچێ، خێرا هانامان بۆ پۆشاک و ماسکی دژی چەکی کیمیایی کە پێمان بوون، برد.)(١١) کەچی کە خێزانی تۆفیقی کارەبای هەژاری بێ ماسک و بێ پۆشاکی دژەکیمیایی ١٩٩٨/٣/١٥ هەڵەبجە جێ دەهێڵێن و دەگەنە گوندی عەبابەیلێ، چەکدارەکانی شەوکەت بە زۆر بۆ هەڵەبجەیان دەگەڕێننەوە و بۆ سبەینێ گرەی چەکی کیمیایی گەڵای ژیانی هەموو ئەندامانی خێزانەکە هەڵدەوەرێنێ.

وەک باوە هەمیشە خەڵکی شار لە ترسی جەوری ڕژێم هانایان بۆ گوند بردووە، وەلێ لە سەروەختی ئەنفالدا خەڵکی گوند هانایان بۆ شار دەبرد. ئەو گوندنشینەی شاری گڕ دابا، لە جەوری ئەنفال قوتاری دەبوو، ئاخر ئەنفال تایبەت بە قەلاچۆکردنی گوندنشینەکان. خەڵکی ناوچەکە نابێ گوندەکانیان چۆڵ بکەن. ئەوە بانگەوازی سەروەختی ئەنفالی سەرکردایەتی ینک بوو. کە خەڵکی دەڤەری ژێر دەسەڵاتی تیپی ٢٣ی سووورداش دەیانەوێ ناوچەکە چۆڵ بکەن و ڕوو بکەنە شار، پێشمەرگە بواریان نادات و پێیان دەڵێ: (بە بڕیاری مەکتەبی سیاسی نابێ ناوچە ئازادکراوەکان بە جێ بهێڵن.)(١٢) ئەمە قسەی من نییە، قسەی سابیر کۆکەییە کە سەروەختی ئەنفال فەرماندەی کەرتی چواری تیپی بیست و سێی سووورداش بووە. کە خەڵکی شاری هەڵەبجە لە ترسی کیمیایی بەرەو لادێ هەڵدێن، ینک ڕێیان لێ دەگرێ، کە خەڵکی گوند لە ترسی ئەنفال بەرەو شار هەڵدێن ینک ڕێیان لێ دەگرێ!

هەر کتێبێ بخوێنمەوە، تێیدا بۆ دەربڕینی شاعیرانە و وێنەی شیعری دەگەڕێم. سابیر کۆکەیی کە باسی کۆکوژییەکەی چەرمەگا دەکا، دەڵێ: گوللە بەر گوللە دەکەوت.(١٣) سەروەختی هێرشی ینک بۆ پشتئاشان، پێشمەرگەیەک کە ناوی بەدرخان دەبێ، تۆپێکی بەردەکەوێ و لەتوپەت دەبێ. سابیر دەنووسی: دڵی بەدرخان بە پەلی دارەکەوە هەر لێی دەدا.(١٤)

٢٠٠٢/٥/٥

(١) موکری، هارون ئەلرەشید، شانۆنامە، چاپخانەی داناز ٢٠٠١ سلێمانی.

(٢) سابیر کۆکەیی، ناڵەی پێشمەرگەیەک بۆ مێژوو، بەشی یەکەم ل ٢٧٨ لەندەن ٢٠٠١

(٣) هەمان سەرچاوە ل٦٠ شیاوی گوتنە بەعس کوێخا و موختارەکانی کڕیبوو. کوێخا جاسووسی ڕژێم بوو لە گوند، موختاریش ماڵی تێکۆشەرانی شاری نیشانی ئاسایش دەدا.

www.kurdistannet.org

(٤) سەرچاوەی پێشوو ل ٤٥
(٥) سەرچاوەی پ ل ٥٢
(٦) س. پ ل ١٢٣
(٧) س پ ل ٢٣٢
(٨) س پ ل ٢٥٥
(٩) س پ ل ٢٧٠
(١٠) س پ ل ٣٥٥
(١١) شوكت الحاج مشير، كارثه قصف حلبجه، ت: چيا قرداغی، مجله پەيڤين العربی عدد ٨ ص ٨٥ السليمانيه ٢٠٠١
(١٢) سەرچاوەی دووەم ل ٢٧٩
(١٣) سەرچاوەی پ ل ٢٦٧
(١٤) س پ ل ١٤٤